

משרד החנוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

ג ל י ו נ ו ת ל ע י ו ר ן ב פ ר ש ת ה ש ב ו ע
בעריכת ד"ר נחמה ליבוביץ שנת העשרים ושתיים

מסות מסע (תשכ"ג)

ל"ה
רוצח בשגגה

א. שאלות ברשי

- 1) יא ד"ה: והקריחם - אין הקריח אלא לשון הזמנה, וכן הוא אומר (בר' כז כ) "כי הקרה ה' אלוקיך לפני".
- 2) יב ד"ה: מגואל - מפני גואל הדם שהוא קרוב לנרצח.
- 3) יג ד"ה: שש ערי מקלט - מגיד שאע"פ שהבדיל משה בחייו שלש ערים בעבר הירדן, לא היו קולטות עד שנבחרו שלש, שנתן יהושע בארץ כנען.
- 4) יד ד"ה: את שלש הערים - אע"פ שבארץ כנען תשעה שבטים וכאן אינן אלא שנים וחצי, חשונה מנין ערי מקלט שלהם, משום דבגלעד נפישו רוצחים, דכתיב (הושע ו') "גלעד קריח פועלי און עקובה מדם"
- 5) כג ד"ה: או בכל אבן אשר ימות בה - הכהן.
- 6) ל ד"ה: כל מכה נפש לפי עדים ירצח- הבא להרגו על שחכה את הנפש ד"ה: לפי עדים ירצח - שיעידו שבמזיד והתראה הרגו.
- א (א) מה קשה לו?
אא (ב) למה לא פרש רשי מלה זו עם הופעתה הראשונה בבר' כד יב "הקרה נא לפני היום", אלא במקום הסובא כאן, בר' כז ב?
- א (א) מה קשה לו?
אא (ב) האם המ"ם של "מגואל" זהה בהוראתה עם מ"ם של בר' ו יד: וכפרת אותה סבית ומחור בכפר, או שמ' יב: ואם ימעט הנית מהיות משה, או תהל' סח ל: מהיכלך על ירושלם לך יובילו מלכים שי, או אינו דומה אף לאחד מהם?
- אא כיצד מגין פסוקנו מסקנה זו, שאינן קולטות השלש ראשונות שהבדיל משה עד שיפרישו ישראל את-השלש בעבר הירדן המערבי?
- א (א) נסה לישב את קושיתו בדרך אחרת שלא בהתחשב עם אופים הרצחני של יושבי עבר הירדן.
א (ב) הרא"ם מקשה על דברי רשי, והרי ערי המקלט אינן אלא לשוגגין, ומשוגגין לא יהיו אלא לפי רבוי העם ומעוטו.
- אא מה קשה לו שהצריכו להוסיף מלת "הכהו"?
- א (א) מה קשה בפסוקנו?
אא (ב) בעל באר יצחק ספרש דברי רשי אלה: מדרך הלשון להזכיר הפעולה בלי שזכר הפועל (=הנשוא בלי הנושא) - מה הוא הנושא החסר?
- היכן מצינו בפרקנו שבית שיחסר הנושא?

ב. לב: ולא תקחו כפר לנוס אל עיר מקלטו לשוב לשבת בארץ עד סות הכהן הגדול ספר "ולא תקחו כפר לנוס אל עיר מקלטו" - הרי שהרג את הנפש במזיד, שומע אני, אסיתן מסון יגלה? ת"ל: "ולא תקחו כפר לנוס אל עיר מקלטו".

רש"י ד"ה ולא תקחו כפר לנוס אל עיר מקלטו: למי שנס אל עיר מקלט שהרג בשוגג אינו נפטר מגלות במסון ליתן כפר לשבת בארץ בטרם ימות הכהן.

ד"ה לנוס: כמו לנס (בשבא ובקמץ) כמו (איכה ב) "שובי מלחמה" - ששבו מן המלחמה; וכן (צפניה ג) "נוגי ממועד"; (יהושע ה) "כי סולים היו", כאשר תאמר "שוב" על מי ששב כבר ו"סול" על מי שמל כבר, כן תאמר "לנוס" למי שנס כבר, וקורחו "נוס" כלומר מורח.

ואם תאמר "לנוס" - לברח ותפרשהו: ולא תקחו כפר למי שיש לו לברח לפוטרו מן הגלות, לא ידעתי היאך יאמר "לשוב לשבת בארץ", הרי עדיין לא נס, ומתיכן ישוב?

רמב"ן לא ד"ה ולא תקחו כפר לנפש רוצח: הנכון בכתוב הזה, כי בחחילה הזהירנו מן המזיד "ללא תקחו כפר" פזיון מסון לנפש רוצח "אשר הוא רשע למות", כי על כל פנים יומת, לא יבצל בשום ענין מן המיתה; לא בגלות ולא במכות ועונשים אחרים. ואחרי כן אמר: ולא תקחו כפר שינוס וישוב לארץ עד מות הכהן, ויחזור אל מחוייבי הגלות אשר הזכיר, שבהם עיקר הפרשה, כאלו אמר: וכן לא תקחו כפר מן הרוצח שינוס וישוב לשבת בארץ קודם שימות הכהן.

ולא היה הצורך לומר שלא ניקח כפר שלא ינוס שם כלל, כי כל הורג נפש בשגגה מתחילה יפחד מגואל הדם, שלא ימיתהו בחם לבבו, או שיחשוד אותו במזיד, ולא ידבר בכופר שלא ינוס שם, אבל אחרי נוסו, ידבר בכפר שישוב אל ארצו ולא יתעכב שם כל ימי הכהן, ואחרי שיברח ויעמד לפני העדה למשפט ופטריו אותו, לא יפחד, וזה רוצה לשוב אל ביתו קודם הזמן, ועל כן הזהירנו הכתוב מזה.

או יחסר רא"ו מן "לשוב" ויהיה סעמו: או לשוב. והראשון נכון בעיני.

- x (1) מהו הקשי (או הקשיים) שבפסוקנו?
- (2) מה ההבדל בין הספרי לבין רש"י?
- (3) מהי מעלתו ומהי חולשת כל אחד משני הפירושים?
- (4) האם מסכים הרמבן עם הספרי או עם רש"י או הולך בדרך שלישית (שים לב: היש בדברי הרמבן דעה אחת או שתיים)?
- (5) הסבר בדברי הרמבן (בפסקה ראשונה):
  - (א) "שינוס וישב לארץ" - מהיכן ישוב?
  - (ב) "ויחזור אל מחוייבי הגלות" - מי יחזור?
  - (ג) "כאלו אמר וכן לא תקחו כפר" מה ראה להקדים לפסוקנו "וכן"?
- (6) נגד איזה פרוש פונים דברי הקטע השני ("ולא היה צורך ל מר")?
- (7) מסבר בקטע השני:
  - (א) "ולא יתעכב שם" - היכן?
  - (ב) "ופטריו אותו" - משה פטריוו בית יו?
- xx (8) מה ראה רש"י לפרש מלת "עד" שבפסוקנו בלשון "בטרם"?

שאלות כלליות

רמבם הלכות רוצח ושמיירת הנפש פרק ו
הלכה א: שלשה הם ההורגים בלא כוונה. ג. יש הורג בשגגה והעלמה גמורה וזהו שנאמר בו (סמות כא) "ואשר לא צדה..." ודינו שיעלה לערי המקלט וינצל. ג. ויש הורג ותחיה השגגה קרוב לאונס והוא שיארע במיתת זה מאורע פלא שאינו מצוי ברוב מאורעות בני אדם, ודינו שהוא פטור מן הגלות, ואם הרגו גואל הדם - נהרג עליו. ג. ויש הורג בשגגה ותחיה השגגה קרובה לזדון והוא שיהיה בדבר כמו פשיעת או שהיה לו להזהר ולא בשהר ודינו שאינו גולה, מפני שעונו חסור, אין גלות מכפרת לו ואין ערי המקלט קולטות אותו, שאינן קולטות אלא את המחויב גלות בלבד; לפיכך אם מצאו גואל פדם בכל מקום והורגו - פטור... ג. כיצד? הזורק אבן לרשות הרבים והרג... הרי זה קרוב למזיב ואינו נקלט מפני שזו פשיעת היא, שהרי היה לו לעיין ואח"כ לזרוק... ג"ב. מי שהיה דולה את החבית להעלותה בסולם ונפל על חברו והרגו - פטור מן הגלות, שזה כמו אנוס הוא, שאין זה דבר הקרוב להיות ברוב העתים, אלא כמו פלא הוא; אבל אם היה משלשל את החבית ונפלה על חברו והרגתו, היה יורד בסולם ונפל על חברו, חיר מעגל במעגלה ונפלה על חברו והרגתו - גולה... שהרי דרך בפילה מצוי ברוב המקרים להזיק ודבר קרוב הוא להיות, שהרי טבע הכבד לירד למטה במהרה והואיל ולא זרז עצמו ללא תיקן מעשיו יפה בשעת ירידה - יגלה.

- (1) הסבר, למה קצרה התורה בפרשת משפטים (במקום המוזכר ברמב"ם בהלכה ב) בדברה לראשונה על ערי המקלט והאריכה במקוםנו?
- (2) מהי תכלית הישיבה בערי המקלט היוצאת מן האמור בדינים דלעיל ואיזו דעה מקובלת אינה מתאימה כלל לדינים הנ"ל?
- (3) מה הם סוגי השוגגים הפטורים מן הישיבה בערי המקלט ומהי סבת הפטור הזה?

תשובות יש לשלוח לבחמה ליבוביץ, קרית משה, ירושלים